

МРНТИ 16.21.51

Н.Б.Сейсенбек

Абай атындағы Ұлттық педагогика университетінің магистрі

СОМАТИЗМДЕРДІҢ КӨПМАҒЫНАЛЫЛЫҒЫ: ЭКВИВАЛЕНТ ПРОБЛЕМАСЫ

Аннотация. Мақалада кез келген тілдің ежелгі лексикалық қорына жататын соматизмдерді аудару мен аударма тілден балама табу мәселелері қарастырылады. Соматикалық атаулардың көп мағынаға ие болуы оның аударма үрдісі кезінде де қиындықтар туатыны белгілі. Қазақ тіліндегі бас, бет, қол, көз, мұрын, мойын соматизмдерінің түсіндірмелі сөздіктерде тіркелген мағыналары мен ағылшын тіліндегі head, face, arm, eye, nose, neck соматизмдерінің тіркелген мағыналары арасындағы ұқсастықтары мен айырмашылықтары талданған.

Тірек сөздер: соматизмдер, соматикалық лексика, аударма, эквиваленттілік, балама, көпмағыналылық

Н.Б.Сейсенбек

магистр Национального педагогического университета имени Абая

МНОГОЗНАЧНОСТЬ СОМАТИЗМОВ: ПРОБЛЕМА ЭКВИВАЛЕНТНОСТИ

Аннотация. В данной статье рассмотрены вопросы перевода соматизмов, относящихся к древнему лексическому фонду любого языка. Соматические названия имеют много значений, и это, естественно, является проблемой перевода. Проанализированы сходства и различия между зарегистрированными значениями соматизмов казахского и английского языков: бас/head, бет/face, қол/arm, көз/eye, мұрын/nose, мойын/neck.

Ключевые слова: соматизмы, соматическая лексика, перевод, эквивалентность, эквивалент, многозначность.

N. B. Seysenbek

Master student of National Pedagogical University named after Abay

SOMATISM MULTIPLICITY: THE PROBLEM OF EQUIVALENCE

Annotation. In this article, the issues of the translation of somatisms related to the ancient lexical fund of any language are considered. Somatic names have a lot of meanings, and this is naturally a translation problem. The similarities and differences between the registered meanings of somatisms of the Kazakh and English languages have been analyzed: бас/head, бет/face, қол/arm, көз/eye, мұрын/nose, мойын/neck.

Keywords: somatic names, somatic vocabulary, translation, equivalence, equivalent, ambiguity.

Сөздердің көпмағыналылығы барлық тілдерге тән. Тілдегі сөздер тарихи эволюциясы кезінде мағыналары арасында өзара шарттастық пайда болады да, диахрониялық жағынан дами келе қолданыста жаңа реңктерге ие бола бастайды. Жаңа ұғымға атау керек болған сәтте осыған дейін болған түсініктің атауын метафоралық ойлау жүйесі негізінде жаңа ұғым мен түсінікті сипаттау үшін бұрынғы атауды қолданады.

Әдетте, тілдің байырғы төл сөздері көпмағыналылық сипатқа ие келеді. «Сөздің көпмағыналылығы, негізінде сөздік қордағы сөздерге тән қасиет. Неге десеніз, бұлар ұзақ жылдар бойы өмір сүріп, тілде жаңа сөз, тың мағыналар жасауға ұйытқы болып келе жатқан байырғы тума сөздер. Соның нәтижесінде сөздік қордағы сөздер сан жағынан да, сапа жағынан да қарыштап дамыған, тұрақтанып әбден қалыптасқан», – дейді профессор А.Салқынбай [1,38]. Көпмағыналы сөздер бір негізден ғана тарайды әрі бір табына қатысты болады. Зерттеулер дәлелдегендей, тілде бір мағыналы сөздерге қарағанда көпмағыналы сөздердің саны көп. Сондықтан көптеген сөздер көпмағыналы болғандықтан, оны аударуға келгенде қиындықтар пайда болады. Өйткені сөз мағыналарының бұл варианттарына сәйкес өзге тілде эквивалент болмауы мүмкін.

Аударманың негізгі бірлігі сөз болғандықтан, Л.С.Бархударов лексикалық бірліктердің семантикалық сәйкестігін 3 типке жіктейді: толықтай сәйкестік, жарғылай сәйкестік және сәйкестіктің болмауы [2,32]. Көпмағыналы сөздерді аударудың арнайы аудармашылық стратегиясы жоқ, алайда контекстегі мағынаны түсіну арқылы беруге болады. Сонымен қатар, сөз мағыналарын түсіндірме сөздіктер, энциклопедиялық сөздіктер, екі-тілді сөздіктерден іздеу арқылы аударуға болады.

Тілдегі дене атауларының – соматизмдердің кез келген тілдің көне, байырғы, төл қабатына жататындықтан, өзінің лексикалық-семантикалық дамуы барысында көптеген мағыналарға ие болған. Сондықтан соматизмдер көпмағыналы сөздердің елеулі бөлігін қамтиды.

«Бас» соматизмінің мағынасын қарастыру барысында «Қазақ әдеби тілінің сөздігінде» 23 мағынасын кездестіруге болады.

Бас¹ зағанат. 1. Адам не жануарлар денесінің кеудеден жоғары не алдыңғы қозғалмалы бөлігі. 2. Адамның, жан-жануарлардың ауыз, көз, құлақ, мұрын, ми т.б. орналасқан дене мүшесі. 3. ауыс. Кісінің жеке-дара өзі; адам. 4. Малдың саны, тұяқ. 5. Әр алуан өсімдіктің жоғарғы жағы, ұшы. 6. Таудың, қырдың, дөң-дөңестік ең биік жері, жоғарғы шыңы, төбесі. 7. Өзеннің, бұлақтың басталған жері, қайнар көзі. 8. Таяқтың, сойылдың т.б. заттың бір жақ шеті, ұшы. 9. Балта, пышақ, шот т.б. құрал-сайманның саптан төменгі жүзі бар жағы. 10. Аяқ киімнің ұшы, алдыңғы жақ бөлігі. 11. ауыс. Заттың, бұйымның бөлшектері, кесегі, орамасы. 12. ауыс. Мекен-тұрақты білдіретін сөздермен тіркескенде маңы, жаны, қасы деген мағынаны білдіреді. 13. Әуелі, алғашқы. 14. Мезгілдің алғашқы кезі. 15. Белгілі бір іс-амалдың ұйытқысы, себепкері. Даудың басы – Дайрабайдың сиыры (Б.Майлин, Шығ.). 16. ауыс. Басшы, жетекші. 17. ауыс. Ақыл, ой, ес. 18. ауыс. Тағдыр, өткен өмір мағынасында. 19. ауыс. Мемлекет, ел билігінің ең жоғарғы органы. 20. Негізгі, ұйытқы, басты. 21. Бірінші тұрған, алғашқы. 22. Белгілі бір процестің басталуы. 23. Діни. Рәкәт, бір отырыс (намаз). ≈ Екі бас намаз [3.11-126.]

Келтірілген 23 мағынаның да барлығы «бас» соматизмінің мағыналық варианттары мен инварианттары екенін байқауға болады. Сонымен қатар бұл соматизм өзінің лексикалық-семантикалық дамуы арқасында термин (анатомияда) ретінде де қалыптаса алған. «Кісінің жеке-дара өзі, адам» және «малдың саны, тұяқ» мағыналары метонимия құбылысы жүзінде жасалған. Бұл мағыналар «бас» сөзінің нұсқасы, яғни варианты болып табылады да, өзге нұсқалар «бас» соматизмінің инварианттары болып шығады. Денотаттық мағынаның әсерінен өзге мағыналар дамып, қолданысқа енген.

«Большой англо-русский словарь» сөздігін пайдалан отырып «бас» соматизмінің баламасы «**head**» сөзінің келесідей мағыналарын жіктеп көрсетуге болады: 1. Бас. 2. Ақыл, интеллект, ақылмен ойлау қабілеті. 3. а) адам, б) көптік мағынада, мал басы fifty head of cattle ≈ бес жүз ірі қара мал. 4. Басшы, бастық, жетекші. 5. Бас пішініне ұқсас нәрсе head of cabbage ≈ қырыққабаттың бір қауданы. 6. жай-күйі мен қалып-тұрқы жағынан басқа ұқсас нәрсе немесе а) алдыңғы жағдай, басында, бұрын, бірінші The tallest boy stood at the head of the line. ≈ Ең үлкен ұл бала бас жағында тұрды. The studious girl graduated at the head of her class. ≈ Ұқыпты қыз барлығынан бұрын мектепті жақсы бітірді; б) алдыңғы бөлік, бірдеңенің алдыңғы жағында в) тұмсық тұсы (кеме, қайық); г) бас жақ (төсектің); д) жоғарғы бөлігі (баспалдақ, бөлімнің, беттің, т.б. е) басы, ұшы, төбесі; ж) қалпағы (шегенің); түйреуіштің басы; таяқтың тұтқасы, ұстайтын жері; з) көпіршік; 7. Мүйіс; 8. Өзеннің бастауы, көзі. The head of the Mississippi River is in Minnesota. ≈ Миссисипи өзенінің бастауы Миннесота штатында жатыр; 9) а) жоғарғы нүкте, кульминация; бір нәрсенің шарықтау шегіне жетіп, сынуы, омырылуы. When will the crisis come to a head? ≈ Дағдарыс қашан өзінің шарықтау шегіне жетеді? б) медицина, бастың іріндеп ісуі. 10. Тақырып, бөлім, айдар. 11. Тиынның беткі жағы. 12) сабы (пышақтың), желкесі (балтаның), балтаның ұстайтын жері. 13. архит. Күмбез. 14. Тех., гидр. гидростатистикалық қысым, сұйықтың қысымы head of water ≈ су қысымының биіктігі. 15. Құрылыс, есік не терезенің жоғарғы діндегі. 16. Тех. станоктың қысқышы. 17. Теңіз, кеме желкені. 18. Көптік мағынада, тау кені (таза); концентрат (жоғарғы сападағы). 19. Молаю, арту, көбею, қосылу (құю кезінде) give a horse his head ≈ тізгінді жіберу [4].

Ағылшын тіліндегі «head» (бас) соматизмінің 19 мағынасы көрсетілген. Соматизм терминдік мағынасының дамуы барысында география (мүйіс), техника, гидротехника, теңіз салаларында толықтай терминдік ұғым болып қалыптасқан.

Қос тілдегі аталған соматизмнің сөздікте мағыналарын салғастыра келе бір-біріне бара-бар бола алатын мағыналарының барын байқауға болады. «Адам, адамның жеке өзі» және «мал саны» мағыналарын беретін нұсқалары бір-біріне өзара сәйкес келе алады. Сонымен қатар, «өзеннің басы, бұлақтың қайнар көзі» мағыналары, «ақыл, ес, ой, интеллект» мағыналары да, «бірінші тұрған, алғашқы», «балта, пышақ, шот т.б. құрал-сайманның саптан төменгі жүзі бар жағы» мағыналары, «басшы, жетекші» мағыналары да екі тілге ортақ. Бұл мағыналар аударма жағдайында да бір-біріне балама бола алады әрі аударманың сәтті, бара-бар шығуына мүмкіндік береді.

Бет зат 1. Бастың алдыңғы жағы, жүз, дидар. 2. Бет сүйек пен жақ сүйектің арасындағы ет, беттің ұшы. 3. анат. <лат. facies> Мұрын, ауыз, иек, көзшара, көзшараасты, ұрт, жақ аймақтарынан тұратын адамның басының бір бөлігі. 4. Адамның өзіндік түрі, түс-келбеті, өң, түр, шырай. 5. Бір нәрсенің үстіңгі жағы, жоғарғы қабаты. 6. Өзен, көл, дария т.б. жоғарғы жағы. 7. Таулы, қыр-қыратты жердің құлама жағы, беткейі. 8. Жақ, тұс. 9. Кітап-дәптер, газет парағының әрбір жазылатын жағы. 10. инф. <лат. page> Компьютердегі виртуалды адресі бар белгілі бір ұзындықтағы блок. 11. геом. Арнаулы тәсілмен анықталатын нүктелер жиыны. 12. ауыс. -ған/-ген тұлғалы есімшесімен тіркесіп, амал-әрекетінің алғашқы шағын білдіреді. 13. ауыс. Белгілі бір бағыт, бағдар, беталыс. 14. ауыс. Жай, жай-жапсар. 15. ауыс. Қаһар, айбат, сұс. 16. ауыс. Түрі, ыңғайы. [3.298-300 бб.].

Сөздікте 16 мағынасы көрсетілген «**бет**» соматизмі бірнеше терминдік мағынаға (геометрия, информатика, анатомия) ие бола отырып, семантикалық дамуы барысында заманауи тағы да үш мағынаны өзіне қосып алған. Одан өзге мағыналарының барлығы метафоралық ойлау негізінде денотаттық мағыналарының бөлінуінен пайда болған. 12-мағынасы полисемия құбылысына келмейді, сондықтан тек контекстік мағынаға ие болатындықтан, кең мағыналы (широкозначные) сөз қатарына жатады.

«Большой англо-русский словарь» сөздігін пайдалан отырып «бет» соматизмінің баламасы «**face**» сөзінің келесідей мағыналарын жіктеп көрсетуге болады: 1. Бет, жүз; физиономия. 2. а) беттің көрінісі *angry face* ≈ ашулы түр, *happy face* ≈ жүзі бақытты; б) бет-аузын қисайту; бет-аузын қисайтушылық; бет-аузын тыжырайтушылық *Don't make a face at me.* ≈ Маған өйтіп түр танытпа! 3. Сыртқы көрініс, сыртқы түр. 4. Репутация, бет-бейне, абырой, бедел, қадір. 5. Алдыңғы жақ, бет жақ. 6. Циферблат (сағаттың цифрлы беті). 7. Спорт, жазық бет (теннис алаңы). 8. Ауызекі сөйлеу, бетсіздік, ұятсыздық, бассыздық, әдепсіздік, дөрекілік. *to show a face* ≈ қиқарланып тұрып алу. 9. Әск. фас (бірдеңенің бет алды, бет жағы). 10. а) қаптама, қаптайтын зат, қаптауыш б) макияж (бет-мойынға түрлі опадалап жағу). 11. геом. қыр. 12. Тех. бет (қарсы, мандай, тура, тіке). 13. Тау-кен. кенжар (кеніштегі немесе шахтадағы кені бар жердің бір бөлімі), кеншардың беті. 14. Полигр. очко (әріптің кескіні). 15. Құрыл. ұзындық (тақта) [5].

Қазақ тіліндегі «бет» соматизміне балама бола алатын «**face**» соматизмі ағылшын тілі сөздігінде 15 мағынаға ие болған. Оның ішінде спорт, әскер, техника, тау-кен, құрылыс, полиграфия салаларында өзінің терминдік мағынасына ие бола отырып, тағы да 6 мағынаны өзіне жүктеп алған.

Екі тілдегі сөздіктерді салыстыра келе, біздіңше, келесідей мағыналар өзара сәйкестікке ие бола алады: «адамның өзіндік түрі, түс-келбеті, өң, түр, шырай», «алдыңғы жақ, бет жақ» мағыналары ғана өзара балама бола алады. Сонымен қатар, геометрия саласында қолданылатын терминдік мағынаға көтерілген мағынасы екі тілде де бір-біріне балама бола алады.

Көз зат. 1.Көру мүшесі. 2.анат. <лат.*oculus*> Адамда, барлық омыртқалы жануарларда және кейбір омыртқасыз жануарларда жарық әсерін қабылдайтын мүше. 3. ауыс. Әсемдеп жасалған дөңгелек, ою-өрнек, шенберлі әшекей. 4. ауыс. Нәрсенің өзі. 5. Адам, жан. 6. ауыс. Өткеннен қалған, өткеннің тұсында болған нәрсе. 7. ауыс. ақыл, ес, сана. 8. ауыс. Жемістің өніп шығатын жері, бүртiк кіндігі. 9. ауыс. Иненің жіп өткізетін тесігі. 10. ауыс. Кереге және торлы заттардың тесігі. 11. ауыс. Белгілі бір нәрсенің алынағын орны, қоры. 12. ауыс. Алды, көз алды. 13. ауыс. Бұлақтың су қайнап шығып жатқан жері, қайнар тесігі. 14. ауыс. Тұрғы, көзқарас, ұстаным. [6,173-174 бб.].

Қазақ тілінде «көз» соматизмі ұлттық колоритке бай екендігі, ұлттық-ментальдық түсініктерді қамтыған, қазақ халқының әлемді тану принциптерін танытатын бірден-бір соматизм (5- және 6-мағыналар мысал бола алады) екендігі байқалады. Анатомия саласында терминдік мағынаға көтеріле алған.

«Большой англо-русский словарь» сөздігін пайдалан отырып, «қол» соматизмінің баламасы «**eye**» сөзінің келесідей мағыналарын жіктеп көрсетуге болады: 1. Көз. 2. Көз көру, көзқарас *eagle eye* ≈ көзі қырандай өткір. 3. Көзқарас, назар беру, қарау. 4. Орталы-ғы, жинағы, түйіні (ғылым, мәдениет, т.б.). 5. а) пікір, ой-пікір, пайым *in my eyes* ≈ меніңше *to open smb.'s eyes (to the truth)* ≈ біреудің шындыққа көзін ашу б) белгілі бір қашықтықты өлшей алу қабілеті, көз мөлшер, көзбен шамалау. 6. Бір нәрсеге зейін, назар, ықылас, ілтипат қою; бақылау. *to catch smb.'s eye* ≈ біреудің назарын аудару. 7. Көз пішінін еске түсіретін қандай да бір зат, нәрсе. а) кішкене тесік (қарау үшін жасалған тесік); б) түйреуіштің көзі; в) көздің суреті (павлиннің қанатын салуда қолданылады). 8. детектив, жансыз, тыңшы, ізші. 9. Теледидар экраны. 10. Тау-кен, шахтаның ауызы, шығатын жері. 11. метеор. Тропикалық циклон орталығы [7].

Сөздікте «**eye**» соматизмінің 11 мағынасы қамтылған және оның ішінде терминдік мағынаға ие болған кеңейген мағыналары да бар. Сөздіктерді салыстыра келе, біздіңше, келесі мысалдар соматизм мағыналары өзара бір-біріне эквивалент бола алады: «тұрғы, көзқарас, ұстаным» немесе «пікір, ой-пікір, пайым», сонымен қатар «бір нәрсеге зейін,

назар, ықылас, назар қою» және де «әсемдеп жасалған дөңгелек, ою-өрнек, шенберлі әшекей» немесе «Көз пішінін еске түсіретін қандай да бір зат, нәрсе» мағыналары бір-біріне бара-бар келеді.

Қол зат. 1. Адамның бір нәрсені ұстайтын, жұмыс істейтін бес саусақ, алақаннан тұратын қолдың басы. 2. Адамның иықтан қар, білек, қолдың басын қамтыған дене мүшесі. 3. анат. <лат. membrus superius> Адамның иықтан басталып, саусақтарының ұшына дейін бөлігін қамтитын жоғарғы дене мүшесі. 4. ауыс. Жұмыс күші, адам. 5. ауыс. Билік, иелік. 6. ауыс. Қолтаңба, жазу. 7. Әскер, жауынгер. [8, 697 б.]

«Қол» соматизмінің сөздікте 7 мағынасы көрсетілген. Сонымен қатар, терминдік мағынаға көтерілген нұсқасы да бар. «Жұмыс күші, адам» және «әскер, бастаған қол» мағыналары метонимия құбылысы негізінде жасалған.

«Большой англо-русский словарь» сөздігін пайдалан отырып, «қол» соматизмінің баламасы «**arm**» сөзінің келесідей мағыналарын жіктеп көрсетуге болады: 1. Қол (қолдың білезігінен иығына дейінгі аралық, медицинада білектің иықпен бірге алғандағы бөлік). 2. Жануардың аяғы, бармақ ұштары, саусағы а) алдыңғы табаны, б) жамбасынан табанына дейінгі бөлік; в) ауыс. Сегізаяқ, теңіз жұлдызы тәрізді омыртқасыз жануарлардың қозғалушы мүшесі. 3. Тар теңіз шығанағы; өзеннің саласы, тармағы. 4. Таудың бөктері, баурайы, қырдың бүйір жағы. 5. Көйлектің, жейденің жеңі. 6. Диванның шынтақ таянышы, тұтқасы. 7. Негізгі бұтақ (діңі ажыратылып тұрған бұтақтарға қатысты айтады). 8. Билік, күш. 9. тех. Иіңтіректің иегі, тұтқа, сап. 10. Теңіз, а) зәкір табанына; б) рейға (желкенді керіп байлайтын дінгектегі көлденең бұрыс) симетриялы түрде орналасқан жұқа бөлік [9].

Ағылшын тілінің түсіндірме сөздігінде «**arm**» соматизмінің 10 мағынасы ұсынылған. Оның медицина, техника, теңіз салаларына қатысты терминдік мағынасы түзілген.

Сөздіктерге салғастырмалы талдау жасай отырып, тек медицина немесе анатомия саласында ғана қолданылатын терминдік мағыналардың ғана бір-біріне сәйкес келетінін байқауға болады. Өзге мағыналардың ешқайсысы бір-біріне тура, балама келмейді. Мәселен, ағылшындар жан-жануардың аяғын «қол» деп атаса, қазақ халқы дене мүшесінің бұл бөлігін «аяқ» деп атайды.

Мұрын зат. Адам мен жан-жануардың дем алатын және иіс сезетін мүшесі.

Мойын зат. 1. анат. Адам не жануарлардың басын кеудемен жалғастыратын дене мүшесі. 2. Қойшының сыбағасы саналатын, сүйегі көп, еті аздау мүше. 3. этн. Сәбидің мойны тез бекіп, қатаю үшін жас босанған әйелге арнайы асылатын мүше. 4. ауыс. Бір нәрсенің басымен жалғастыратын жері. 5. ауыс. сәул. Құрылыс кезінде гидротехникалық ғимаратты немесе оның қазаншұңқырын су басудан қорғайтын қоршау (бөгет) [10, 260 б.].

Сөздікте «мойын» соматизмінің 5 мағынасы ұсынылған. Оның ішінде 3 мағынаның терминдік мағынасы бар екендігін аңғаруға болады. Анатомия, энтография, сәулет (архитектура) саласында өзінің терминдік мағынасын қалыптасып үлгерген.

«Большой англо-русский словарь» сөздігін пайдалана отырып, «қол» соматизмінің баламасы «**neck**» сөзінің келесідей мағыналарын жіктеп көрсетуге болады: 1. а) мойын; б) спорт. жылқы мойнының ұзындығы (ат қарғуына байланысты есептеледі). 2. Жаға. 3. Мойынға ұқсас пішін немесе а) ауыз (бөтелке, құмыра, т.б.); б) алқым, мойын (скрипка, т.б.); в) анат. Алқымы, мойны, түп жақ (тістік, жатырдың); г) геогр. бұғаз-шығанақ, қылта, мойнақ; д) тех. қылта. 4. ауызекі тіл. Дөрекілік, именбеушілік, оजारлық, оспадарлық. 5. геол. Цилиндр типтес интрузив (жер қабатына балқыған магманың ену процесі). 6. тех. Қылта, дөңгелек жырашық. 7. құрыл. Бағана мойыны [11].

Сөздікте «**neck**» соматизмінің 7 негізгі мағынасы көрсетілген. Сонымен қатар, терминдік дәрежеге көтерілген 6 мағынасы (спорт, анатомия, техника, геология, құрылыс, география) бар.

Сөздіктердегі «мойын» және «**neck**» соматизмдерінің мағыналық ерекшеліктерін салыстыра келе, медицина саласында қолданылатын терминдік мағынасынан өзге соматизмдердің «бір нәрсенің басымен жалғастыратын жері» немесе «мойынға ұқсас пішін, заттардың мойны (алқымы)» мағыналарының бір-біріне дәлме-дәл келетінін аңғаруымызға болады.

Қазақ және ағылшын тіліндегі соматизмдердің көпмағыналылығын сөздік реестр-лері арқылы, тіркелген мағыналары арқылы салыстыра зерттей келе, екі тілдің лекси-калық қорында соматизмдердің бір-біріне толықтай бара-бар, эквивалент бола алатын мағыналары бар екендігі анықталды. Екі тілдегі өзге соматизмдердің сәйкестігі практикалық түрде алсақ, ешқандай да үлкен мағыналық айырмашылығы жоқ, тек қана әр халықтың әлемді әртүрлі түсінуі, әлем туралы білімдерінің әр принцип жүзінде механизмделуі әсерінен соматизмдердің де кейбір мағыналарында айырмашылықтар байқалады. Алайда, бұлар да аса үлкен олқылыққа, кемістікке әкелмейді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

[1] Салқынбай А. Тарихи сөзжасам (семантикалық аспект). Алматы: Қазақ университеті, 1999. 309 б.

[2] Бархударов, Л. С. Язык и перевод: вопросы общей и частной теории перевода / Л. С. Бархударов. М.: Наука, 1975. 240 с.

[3] Қазақ әдеби тілінің сөздігі [Мәтін]: он бес томдық. 3 т. Б-Б. 744 б. – Алматы, 2011.

[4] <http://slovar-vocab.com/english-russian/big-vocab/head-5670234.html>. [электрон ресурс]. (жүгіну уақыты: 25.12.2015).

[5] <http://slovar-vocab.com/english-russian/big-vocab/face-5624637.html>. [электрон ресурс]. (жүгіну уақыты: 25.12.2015).

[6] Қазақ әдеби тілінің сөздігі [Мәтін]: он бес томдық. 8 т. К-К. 744 б. Алматы, 2011.

[7] <http://slovar-vocab.com/english-russian/big-vocab/eye-5624115.html>. [электрон ресурс]. (жүгіну уақыты: 20.12.2015).

[8] Қазақ әдеби тілінің сөздігі [Мәтін]: он бес томдық. 9 т. Қ-Қ. 738 б. Алматы, 2011.

[9] <http://slovar-vocab.com/english-russian/big-vocab/arm-5479920.html>. [электрон ресурс]. (жүгіну уақыты: 20.12.2015).

[10] Қазақ әдеби тілінің сөздігі [Мәтін]: он бес томдық. 11 т. М-О. 752 б. Алматы, 2011.

[11] <http://slovar-vocab.com/english-russian/big-vocab/neck-5771576.html>. [электрон ресурс]. (жүгіну уақыты: 20.12.2015).